

php?idm=3&ida=314 (vizited 09.07.2016).

22. Khar'kov V. N. Struktura i filogeografiya genofonda korenno naseleeniya Sibiri po markeram Y-khromosomy. Avtoref. diss. ... dokt. biolog. nauk. Tomsk, 2012.

23. Khar'kov V. N. i dr. Struktura genofonda tuvintsev po markeram Y khromosomy. In: Genetika, 2013, 49 (12), p. 1416-1425.

24. Khokhlov A. A., Yablonskiy L. T. Paleoantropologiya Volgo-Ural'skogo regiona epokhi neolita-eneolita. In: Istoriya Samarskogo Povolzh'ya s drevneyshikh vremen do nashikh dney. Kamennyy vek. Samara: Samarskiy nauchnyy tsentr RAN, 2000, p. 278-307.

25. Bekada A. et al. Introducing the Algerian Mitochondrial DNA and Y Chromosome Profiles into the North African Landscape. In: PLoS ONE, 2013, 8(2): e56775. doi:10.1371/journal.pone.0056775

26. Derenko M. et al. Western Eurasian ancestry in modern Siberians based on mitogenomic data. In: BMC Evolutionary Biology, 2014, 14:217. <http://www.biomedcentral.com/1471-2148/14/217> (vizited 09.07.2016)

27. Dryer M. Word Order in Sino-Tibetan languages from a typological and geographical perspective. In: Thurgood G & LaPolla R J (eds.). The Sino-Tibetan languages. London & New York: Routledge, 2003, p. 43-56.

28. Firasat S. et al. Y-chromosomal evidence for a limited Greek contribution to the Pathan population of Pakistan. In: European Journal of Human Genetics, 2007, 15 (1), p. 121-126.

29. Frantz L. et al. Genomic and archaeological evidence suggests a dual origin of domestic dogs. 2016. <http://science.sciencemag.org/content/352/6290/1228> (vizited 09.07.2016)

30. Fu Q. et al. The genetic history of Ice Age Europe. In: Nature, 2016. <http://www.nature.com/nature/journal/vaop/ncurrent/full/nature17993.html> (vizited 09.07.2016).

31. Haak W. et al. Massive migration from the steppe is a source for Indo-European languages in Europe. 2015. <http://biorxiv.org/content/early/2015/02/10/013433> (vizited 09.07.2016).

32. Karafet T. et al. Improved phylogenetic resolution and rapid diversification of Y-chromosome haplogroup K-M526 in Southeast Asia. In: European Journal of Human Genetics, 2015, 23, p. 369-373.

33. LaPolla R. Overview of Sino-Tibetan Morphosyntax. In: Thurgood G & LaPolla R J (eds.). The Sino-Tibetan languages. London & New York: Routledge, 2003, p. 22-42.

34. Lopez-Parra A. et al. In search of the pre and post-Neolithic genetic substrates in Iberia: evidence from Y-chromosome in Pyrenean populations. In: Annals of Human Genetics, 2009, 73, p. 42-53.

35. Raghavan M. et al. Upper Palaeolithic Siberian genome reveals dual ancestry of Native Americans. In: Nature 505 (02 January 2014): 87-91: <http://www.nature.com/nature/journal/v505/n7481/full/nature12736.html> (vizited 09.07.2016).

36. Shi H. et al. Genetic Evidence of an East Asian Origin and Paleolithic Northward Migration of Y-chromosome Haplogroup N. In: PLoS ONE, 2013. <http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0066102> (vizited 09.07.2016).

37. Yunusbayev B. et al. The Caucasus as an asymmetric semipermeable barrier to ancient human migrations. Molecular Biology and Evolution, 2012, 29(1), p. 359-365.

38. Zhong H. et al. Extended Y Chromosome Investigation Suggests Postglacial Migrations of Modern Humans into East Asia via the Northern Route. In: Molecular Biology and Evolution, 2011, 28(1), p. 717-727.

Alexei Romanciuc (Chişinău, Republica Moldova). Cercetător științific, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Алексей Романчук (Кишинев, Республика Молдова). Научный сотрудник, Центр этнологии, Институт культурного наследия, Академия наук Молдовы.

Aleksey Romanchuk (Chisinau, Republic of Moldova). Researcher, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: dierevo@mail.ru

Tatiana BUJOREAN

RELAȚII DE INTERDEPENDENȚĂ ȘI INTERINFLUENȚĂ ÎNTRE COSTUMUL POPULAR MOLDOVENESC COTIDIAN ȘI CEL DE SĂRBĂTOARE ÎN PERIOADA CONTEMPORANĂ

Rezumat

Relații de interdependență și interinfluență între costumul popular moldovenesc cotidian și cel de sărbătoare în perioada contemporană

Acest articol este axat pe studierea relațiilor de interdependență și interinfluență între costumul popu-

lar moldovenesc cotidian și cel de sărbătoare. Abordarea acestei probleme din perspectiva unui cadru cronologic cuprins în limitele actualității va contribui la formarea unui tablou integral privind dinamica evoluției costumului tradițional în spațiul etnocultural contemporan.

Cuvinte-cheie: costum popular, cotidian, sărbătoresc, tradițional, interdependență, interinfluență.

Резюме

Современные взаимосвязи и взаимовлияния между повседневным и праздничным молдавским национальным костюмом

В данной статье представлены результаты изучения взаимосвязей между повседневным и праздничным молдавским национальным костюмом. Подход к данной проблеме с позиции современности способствует созданию более целостной картины и демонстрации динамики эволюции традиционного молдавского костюма в контексте современного этнокультурного пространства.

Ключевые слова: национальный костюм, повседневный, праздничный, традиционный, взаимозависимость, взаимовлияние.

Summary

Modern relationships and mutual influence between the Moldavian daily folk costume and the festive one

This article is focused on the relationships between the Moldavian daily folk costume and the festive one. Approaching this problem from the perspective of a time frame, placed in the modern period, will contribute to the formation of an integral image regarding the dynamics of the evolution of the traditional folk costume in the modern ethno-cultural space.

Key words: folk costume, daily, festive, traditional, interdependence, mutual influence.

Costumului tradițional, fiind opera desăvârșită a mai multor generații, i s-a recunoscut dintotdeauna calitatea de cel mai autentic și mai viabil document al identității poporului moldovenesc. Când spunem costum popular sau tradițional „...avem în vedere un ansamblu vestimentar ce servește scopurilor practice, sociale și simbolice, prin care comunitatea se identifică în comunicarea interpersonală și interetnică” [3, p. 11].

Cultura tradițiilor vestimentare a stârnit interesul mai multor cercetători, care și-au expus rezultatele studiilor în diverse culegeri și publicații. S-au preocupat de această temă cercetătoarele Maria Bâtcă [2], prin analiza costumului popular moldovenesc în contextul costumului popular românesc, Emilia Pavel [6], Varvara Buzilă [3] ș. a. [5; 7; 9], prin studii de specialitate și numeroase publicații, articole și volume. Elizaveta Cvilincova s-a referit la costumul popular găgăuz într-un ansamblu mai vast al portului tradițional moldovenesc [10].

Deocamdată dorim să observăm modul în care se manifestă costumul popular cotidian și cel de sărbătoare, ca parte componentă a noțiunii mai largi de port tradițional, în cadrul contemporaneității. Vorbind despre modul de manifestare a acestor complexuri vestimentare, apare, prin urmare, necesitatea de a discuta, în primul rând, raporturile de interdependență și

interinfluență create între ele și evaluate din punct de vedere motivațional.

E mai simplu să căutăm a înțelege aceste raporturi dacă nu ignorăm aspectul istoric al problemei. În această privință trebuie de amintit că constituirea componentelor de bază ale portului tradițional moldovenesc poate fi datată din perioada formării individualității etnice în secolele XVII–XIV și din momentul afirmării Țării Românești și a Moldovei ca state independente în secolul al XIV-lea. În virtutea particularităților factorilor de ordin social și economic, s-a produs delimitarea între două tipuri de vestimentație, cea de sărbătoare și cea de lucru.

Noțiunea de port tradițional sau port popular include toate tipurile de vestimentație, precum cea destinată femeilor și bărbaților, copiilor, tinerilor, persoanelor căsătorite sau celor în etate, complexurile vestimentare de sărbătoare, cât și cele de lucru sau cotidiene. La acestea se adaugă podoabele, accesoriile și încălțăminte.

Costumul popular cotidian, prin formă, culoare, ornamentică – toate adaptate scopurilor practice – dar și prin maniera de a fi purtat zi de zi, avea sarcina de a marca timpul de lucru, destinat preocupărilor și eforturilor îndreptate spre asigurarea celor necesare traiului. Silueta era pusă în valoare de vestimentație simplă, comodă, decentă și lipsită de podoabe.

Ansamblul sărbătoresc avea un caracter mult mai decorativ, mai bogat și mai divers, concentra eficient semnele care indicau ocaziile, starea socială și materială, specifică funcția simbolică, rituală, de ceremonie, reliefa importanța deosebită a acestui tip de ansamblu vestimentar în cadrul portului popular. În opinia lui V. Zelenciuc „Deosebit de bogat și de variat se înfrumusețau hainele de sărbătoare feminine, brodate sau țesute într-un sistem ornamental complex și divers colorat” [8, p. 99]. Lipsa podoabelor în asemenea circumstanțe era de neconceput. Destinat timpului de sărbătoare și de refacere spirituală acest tip de costum îngloba cel mai eficient sensurile de ordin social, comunicațional și mai cu seamă estetic.

În privința veșmântului popular, dezvoltat exclusiv la nivelul ocupațiilor și îndeletnicirilor specifice mai multor generații de purtători, motivațiile de bază de a fi purtat au fost de ordin moral, practic, social, estetic, comunicațional etc., ele regăsindu-se în stare pură mai rar, fuzionând și generând interinfluențe și interdependențe permanente. În tendința de afirmare, prin configurația, prin decorațiunile și ornamentele ce i-au fost aplicate, el a înglobat mai multe caractere capabile să impresioneze vizual.

Și în constituirea aspectelor de port cotidian și sărbătoresc au avut loc procese îndelungate de corelări reciproce orientate spre reliefaarea unor valențe de expresivitate vizuală remarcabile. Spre exemplu, M. Bâtcă menționează că „...la sfârșitul secolului al XIX-lea, ansamblul vestimentar femeiesc cu două pestelci a ieșit din uz, fiind înlocuit, în toată aria Dunării de Jos, cu un alt

tip de costum, compus din fustă și pestelcă în față, purtat inițial în ținută de lucru, ca apoi să se generalizeze și în portul de sărbătoare” [2]. În acest sens, trebuie de reținut un lucru important: denumirile pieselor pentru ambele categorii de port, uneori sunt aceleași, alteleori nu, diferența, în majoritatea cazurilor, ținând de calitatea materialelor din care piesa era realizată, de abundența și semnificația decorului aplicat, dar mai cu seamă de aspectul său estetic. În acest context, aceeași sursă subliniază: „...au purtat fota în două variante: cea de sărbătoare, denumită chiar „fotă”, și cea purtată cotidian, în ținuta de lucru, numită „catrință”, diferențele dintre cele două variante vizând materialele utilizate pentru confecționarea lor, cât și modul de ornamentare” [2].

Totuși, între aceste categorii de forme vestimentare trebuie menționate următoarele deosebiri esențiale: costumul cotidian era acceptat din considerente practice și era definit prin formula „îmbrăcăminte de lucru”, costumul de sărbătoare se etala din considerente mai mult estetice și se desemna ca „îmbrăcăminte de sărbătoare” sau „îmbrăcăminte de apărut în lume”.

Dacă despre portul popular format, consolidat și dezvoltat în strânsă legătură cu contextele sale culturale, istorice, politice, sociale, se relatează ca despre un fenomen omniprezent până în perioada industrială, atunci deja în secolul al XIX-lea, în manuscrisele perioadei, despre acesta se scria ca despre un fenomen în dispariție. Veșmântul popular era purtat tot mai rar, pe dedesubt, și cu un număr mai redus de piese. Ruptura cea mai importantă în evoluția costumului popular o reprezintă apariția confecțiilor industriale la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: articolele de modă, difuzate și repetate în mii de exemplare, ajung în cele mai modeste case. Producția îmbrăcăminte, până atunci artizanală și în marea majoritate domestică, se industrializează și cunoaște, ulterior, o înflorire considerabilă. Civilizația urbană, datorită gradului de dezvoltare economică atins, a început să domine cu un sistem vast de forme vestimentare produse în serie.

Modul în care portul popular apare, odată cu începutul secolului al XX-lea, dar și pe tot parcursul acestuia, este unul asociat cu precădere conținuturilor istorice și mai cu seamă ideologice ale perioadei. Costumul popular de sărbătoare și cel cotidian, în statutul său ulterior, poate fi privit doar ca intersectându-se cu ideile sociale și idealurile politice ale vremii. În această privință, deseori s-a impus detașarea de trecut pe linia unor strategii profanatorii în raport cu valorile culturale recunoscute și respectate timp de secole. Excepție face perioada interbelică, când „...costumul popular era susținut pe două planuri – de către institutele tradiționale ale satului și de către instituțiile de stat care își asumă anumite responsabilități privind continuitatea culturală” [3, p. 15].

Producția industrială de mărfuri în secolul al XX-lea, în special industria confecțiilor, care a extins foarte mult tendințele modei în societate, se instaurează ca

o structură condiționată în general de contextele economice și a depășit, după volum, previziunile cele mai îndrăznețe ale economiștilor și sociologilor. Populația a fost impusă de circumstanțele create să accedă la societatea de consum și să adopte fără prea multe rezerve vestimentația produsă pe scară mare.

Moda vestimentară, axată pe schimbarea periodică a formelor, atunci când acestea se banalizează, antropologii și etnologii o remarcă ca fenomen opus *obiceiului*, care „...presupune interdicția schimbărilor de linie generală, de detalii, sau accesorii ale veșmântului, pentru a se conserva o cât mai trainică legătură cu trecutul” [1, p. 286]. Au apărut, în aceste condiții, pe parcursul ultimului secol, anumite procese de alterare a portului popular.

Prin relatarea succesiunii fazelor evoluției tradițiilor vestimentare autentice am încercat să conturăm misiunea acestora în cadrul actual. La începutul mileniului trei, în perspectiva integrării noastre în comunitatea europeană, valorificarea patrimoniului cultural constituie un obiectiv de importanță majoră. Prin demersul la valorile tradiționale și culturale, subliniem intenția de a proteja moștenirea culturală transmisă prin intermediul pieselor de port.

Formula actuală a obiectualității este una condiționată de noile dimensiuni ale modei vestimentare, domeniu care, de altfel, nu face abstracție de la un parcurs cultural amplu numit costum popular, și care, la rândul lui, conduce spre forme noi de manifestare obiectuală în domeniul vestimentar. Faptul că spațiul nostru cultural continuă să beneficieze de elementele moștenirii sale etnografice autentice, conservate în colecții vestimentare muzeale și private, în cadrul documentelor de arhivă, al manuscriselor și fotografiilor de epocă, constituie un prilej de a menține interesul specialiștilor în materie de modă pentru a valorifica acest strat cultural extrem de valoros precum costumul popular cotidian și cel de sărbătoare în particular și portul popular în general. Vestimentația modernă adoptă tot mai frecvent sugestiile provenite din creația portului tradițional, asociindu-le cu precădere îmbrăcăminte „de apărut în public”.

Este firesc, deci, că dinamica proceselor de interdependență și interinfluență în interiorul acestor complexuri vestimentare în perioada contemporană este condiționată de costumul de sărbătoare. Este, în special, cazul croielii, motivelor și principiilor de cromatică și compoziție de ie românească care „Pe parcursul ultimelor două secole, femeile din spațiul nostru cultural au purtat la sărbători... cămașa încrêțită la gât sau cămașa cu altiță, cămașa cu umărar, în versiunea fără poale – ie...” [3, p. 70], iar „Exemplarele cele mai decorate, fiind rezervate sărbătorilor, erau mari, aveau mânecile și poalele lungi încât adăugau volum corpului purtătoarei” [3, p. 71]. Astăzi această piesă de port are tendința de a deveni elementul de neînlocuit al garderobei, simbol perfect al modei zilelor noastre. Semn al reușitei colaborării între tradiție și inovație, ia este pur-

tată pretutindeni în toată plinătatea diversității sale: în format autentic cu toate însemnele perfecționate de sute de ani, dar și în unul stilizat, cu noi valențe de expresivitate estetică și simbolică. Fiind pe parcursul istoriei parte componentă a portului de sărbătoare, intervine în contemporaneitate ca element definitoriu pentru recepții și festivități, pentru vizite de diferit rang, pentru nunți, serate și concerte, spectacole etc. Dar, deoarece în perioada contemporană aproape totul constituie un spațiu de spectacol, o regăsim și în varianta vestimentației de stradă cu o tendință de a se afirma într-un aspect nou, prezent la activități cotidiene.

Asociat, deci, cu precădere spațiilor în care au loc festivalurile, concursurile folclorice și expozițiile organizate de muzee, primării etc., dar și prezentărilor de modă, costumul popular de sărbătoare se reabilitează în conținutul contemporan cu un scop foarte bine definit, și anume de a ne oferi o experiență estetică inedită ce ar presupune o urmărire și apreciere a elementelor de port popular autentic, dar și a colecțiilor vestimentare inspirate din creația populară. Actul de percepere a formelor prezentate, în cazul nostru a costumului popular autentic ori a ținutelor inspirate din acesta, implică, în asemenea condiții, transferul de pe planul timpului cotidian, pe planul celui de sărbătoare. Această izolare de cotidian, prin deplasarea în cadrul unei realități cu semnificații superioare, care ne implică afectiv, urmărește punerea în valoare vizuală simbolică a formelor prezentate și implicit însăși condiția participanților prezenți. Vestimentația celor prezenți în asemenea cazuri este întotdeauna diferită de cea purtată zilnic – spectatorul, dar și participantul este înveșmântat în costum popular autentic de sărbătoare ori în ținute inspirate din acesta, la fel, cu elemente de sărbătoare, întregul comportament înglobând elemente de mare importanță. În asemenea condiții, mesajul transmis prin intermediul pieselor vestimentare etalate în cadrul festivităților de acest gen este unul de o semnificație simbolică incontestabilă.

În formula sa actuală, el nu mai transmite mesaje despre motivațiile de ordin practic de a fi purtat, ci mai degrabă de ordin estetic, comunicațional. Din câte se cunoaște, „costumul semnifică mereu, dar ceea ce semnifică s-a schimbat...” [4, p. 107]. În contextul actu-

Port popular, sursa: <http://gorobic.com/tag/foto> (vizitat 12.07.2016)

al, în care globalizarea și internaționalizarea culturilor, bazate preponderent pe criterii și considerente consumiste, au dus spre o diluare și omogenizare a felului cum formele vestimentare interacționează cu persoana la nivel existențial, în paralel cu pierderea semnificației sale sociale, costumul popular de sărbătoare, dar și cel cotidian (într-o măsură mai mică), ar putea deveni expresia cea mai semnificativă a individualismului.

În secolul al XXI-lea asistăm la fenomenul când expansiunea formelor de tip industrial a determinat o ambiție estetică diametral opusă celei de până acum – aprecierea formei care nu este multiplicată, a formei unicat. Reconsiderarea la care asistăm în ultimii ani și reevaluarea domeniului ne orientează spre conceperea unor noi valențe de expresivitate estetică în vederea obținerii unei corelații cât mai complexe în sistemul costum popular cotidian – costum popular de sărbătoare.

Referințe bibliografice

1. Achiței Gh. Frumosul dincolo de artă. București: Meridiane, 1988. 424 p.
2. Bătcă M. Unitatea terminologiei culturii populare românești. In: Revista Limba Română, 2003. <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=2516> (vizitat 24.04.2016).
3. Buzilă V. Costumul popular din Republica Moldova. Chișinău: UNESCO Moscow Office, 2011. 170 p.
4. Grau F. M. Istoria costumului. București: Meridiane, 2002. 128 p.

Colecție vestimentară VIȚA DE VIE, autor Iulia Efros, studentă AMTAP, anul II, consultant Bujorean Tatiana, 2014. (Concursul tinerilor designeri vestimentari profesioniști, „ETHNO” locul II, în cadrul Festivalului Internațional de Modă „ARTPODIUM”, ediția a XIV, 2014).

5. Nanu A. Artă, stil, costum. Noi Media Print, 2007. 308 p.

6. Pavel E. Portul popular moldovenesc. Iași: Junimea, 1976. 208 p.

7. Zelenciu V., Kalașnikova N. Vestimentația populației orășenești din Moldova sec. XV–XIX. Chișinău: Știința, 1993. 128 p.

8. Zelenciu V., Popovici Iu., Loscutova L. Tradiții și contemporaneitate. Chișinău: Cartea moldovenească, 1977. 102 p.

9. Зеленчук В. С. Молдавский национальный костюм. Кишинэу: Тимпул, 1985. 143 p.

10. Квилинкова Е. Гагаузы в этнокультурном пространстве Молдовы. Народная культура и этническое самосознание гагаузов сквозь призму связи времен. Кишинев: Тип. Centrală, 2016. 732 p.

References

1. Achiței Gh. Frumosul dincolo de artă. București: Meridiane, 1988. 424 p.

2. Bâtcă M. Unitatea terminologiei culturii populare românești. In: Revista Limba Română, 2003. <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=2516> (vizitat 24.04.2016).

3. Buzilă V. Costumul popular din Republica Moldova. Chișinău: UNESCO Moscow Office, 2011. 170 p.

4. Grau F. M. Istoria costumului. București: Meridiane, 2002. 128 p.

5. Nanu A. Artă, stil, costum. Noi Media Print, 2007. 308 p.

6. Pavel E. Portul popular moldovenesc. Iași: Junimea, 1976. 208 p.

7. Zelenciu V., Kalașnikova N. Vestimentația populației orășenești din Moldova sec. XV–XIX. Chișinău: Știința, 1993. 128 p.

8. Zelenciu V., Popovici Iu., Loscutova L. Tradiții și contemporaneitate. Chișinău: Cartea moldovenească, 1977. 102 p.

9. Zelenchuk V. S. Moldavskiy natsional'nyy kostyum. Kishineu: Timpul, 1985. 143 p.

10. Kvilinkova E. Gagauzy v etnokul'turnom prostanstve Moldovy. Narodnaya kul'tura i etnicheskoe samosoznanie gagauzov skvoz' prizmu svyazi vremen. Kishinev: Tip. Centrală, 2016. 732 p.

Tatiana Bujorean (Chișinău, Republica Moldova). Doctorandă, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Татьяна Бужорян (Кишинев, Республика Молдова). Докторант, Центр этнологии, Институт культурного наследия, Академия наук Молдовы.

Tatyana Buzhoryan (Chisinau, Republic of Moldova). PhD Candidate, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: tbujorean@gmail.com

Port popular, sursa: <http://flickrhivemind.net/User/andradadaciana/Recent> (vizitat 12.07.2016)